

HENRI MICHEL

A francia ellenállás*

A tengelyhatalmak által megszállott országok mozgalmi között különleges jellegénél fogva talán a francia ellenállási mozgalom a legbonyolultabb; majdnem egyenlő mértékben oszlott meg a külföldről vezetett harc és a hazai talajban gyökerezett kommunisták és nem kommunisták által szervezett tevékenység között; eredeti, a mozgalom alakította szervezeteken keresztül jelentkezett, ilyeneket másutt Európában nemigen ismertek; miközben vívta harcát, már előkészítette a háború utáni Franciaország teljes megújítását, tervbe vette a gazdasági és társadalmi élet forradalmi átszervezését; a két francia állam léte a harcnak már kezdetben a polgárháború jellegét kölcsönözte. Minden kezdeti széttagoltsága ellenére az ellenállás lassanként egyesült, és majdnem az egész francia nép egységesen csatlakozott hozzá: a felszabadulásakor majdnem harc nélkül foglalta el a vezető politikai és közigazgatási pozíciókat egy De Gaulle tábornok által vezetett átmeneti kormány égisze alatt, amely a külső és belső ellenállás képviselőit tömörítette.

I. A harc körülményei

A francia ellenállási mozgalom igen kedvezőtlen körülmények között alakult ki. 1940 júniusában a győzhetetlennek hitt francia hadsereg egy hónap alatt történt szétverése oly megdöbbentően teljes volt, hogy a francia lakosság szinte belekábult. Az ellenségtől való rettegés okozta óriási népvándorlás a francia lakosság felét az utakra hajszolta.¹ Több mint egy millió fiatal hadifogoly vonszólódott a németországi fogolytáborok felé. A fegyverszüneti egyezmény értelmében Franciaország négy övezetre oszlott és egy ötödik felállítása is várható volt, amely a titkos zónát foglalta magába: az északi vidék a belgiumi német közigazgatáshoz tartozott; az ország északi részének fele a Wehrmacht megszállása alatt állott; a déli övezet és a gyarmatbirodalom elméletben „szabad” volt; a fegyverszüneti egyezmény megsértése folytán Elzászt és Lotharingia egy részét a német birodalomhoz csatolták, lakosságának egy részét kiűzték, az ottmaradókat igyekeztek germanizálni.

* Henri Michel, neves francia történész, a franciaországi ellenállási mozgalom kiváló szakértője e tanulmányát a Történelmi Szemle számára készítette. Bár a szerkesztőség nem mindenben ért egyet megállapításaival, örömmel közli a tanulmányt, amely a francia ellenállási mozgalom történetének érdekes, sok új szempontot nyújtó összefoglalása.

¹ Vidalenc (Jean): L'exode de mai—juin 1940 (Az 1940 május—júniusi tömeges elvándorlás). Presses Universitaires de France. 1957. 439 l.

A francia közvélemény nemcsak hogy kábult volt, de hiányzott egysége is. A náci uralom, az 1936-ban megalakult Népfront, végül a spanyol polgárháború a hagyományos irányzatok bizonyos mértékű felbomlását jelentette; az eddig elvből németellenes jobboldal egy reakciós politikai-társadalmi szemlélet következtében részben hajlott a totalitárius rendszerek csodálatára, vagy legjobb esetben semleges álláspontot foglalt el; ezzel szemben a baloldal — antifasiszta magatartásának következményeként — hagyományos pacifizmusát igyekezett felszámolni, de egységét megbontotta egyrészt a Népfronton belül beállott szakadás, másrészt az, hogy a kommunista pártot megzavarta a német—szovjet egyezmény.

Meg kell még említenünk, hogy a franciáknak nem volt gyakorlatuk a földalatti szervezkedés kialakításában. Szinte már legendává ködösült előzményeit a távoli múltban kellett felkutatniuk (a százéves háború, az 1815. és 1871. évi szabadsapatok); minthogy hetven éve demokratikus rendszerben éltek, megszokták a szabad véleménynyilvánítást, nem tudtak hallgatni.

Végül a megszálló, aki részéről a legkegyetlenebb terrorcselekményeket várták, igen ravasznak, sőt kezdetben viszonylag korrektnek bizonyult. Nem ragadtatta magát erőszakosságokra, megélegetett az ország kirablásával, s ezt igen ügyesen nem foglalásokkal, hanem a fegyverszüneti egyezmény pénzügyi záradékai alapján hajtotta végre; ezek ui. lehetővé tették számára, hogy a megszállás kártalanítására rendelt francia pénzen országába szállítsa az ország termelésének legnagyobb részét.²

Ez az intézményesített rablás végül is a lakosság nagyarányú elszegényedéséhez vezetett; 1941-től kezdődően már hiány mutatkozott élelemben, ruházatban, tüzelőanyagban, közlekedési eszközökben stb. . . . A francia lakosságot türelmetlenné tették a nehézségek, s egyre csak azon gondolkozott, hogyan küzdhetné le ezeket; az ellenállók már a teljes kifosztottság körülményei között indították meg a harcot.

II. Az ellenállási mozgalom kezdete: 1940 június—1941 június

A fegyverszünet megkötése után a francia lakosság nagyrésze úgy vélte, hogy elérkezett a leszerelés; a további háború már nem háború; nem látják át, hogyan befolyásolhatná kimenetelét. Egy bizonyos kisebbség még tovább megy; Franciaország számára nem lát más kiutat, mint a győztesel való együttműködést, akit egyben a háború valószínű győztesének is tart. Az együttműködők a fasiszta szélsőjobboldal soraiból kerülnek ki, kalandorok közül, de opportunisták politikai köréből is, mint amilyen például Laval; üzletemberek, újságírók, írók csatlakoznak hozzájuk — meggyőződésből vagy megvesztegetve —, akik a háborút vélik az egyetlen szörnyű csapásnak; végső soron minden politikai, társadalmi és egyházi körből akad hívük, de a lakoságnak mindig csak elenyésző kisebbségét tömörítik maguk mögé.³

² La Délégation française auprès de la Commission allemande d'armistice — Recueil de documents: 5 volumes. (A német fegyverszüneti bizottság mellé rendelt francia delegáció — Okmánykiadvány 5 kötetben. Paris. Librairie Costes. — P. Arnoult: Les finances de la France et l'occupation allemande (Franciaország pénzügyei és a német megszállás). Presses Universitaires de France. 1951. 410 l.)

³ Az együttműködés történetét nem dolgozták fel Franciaországban. Néhány együttműködési per kihallgatási jegyzőkönyvét Albin Michel kiadó adta ki (Darland, Luchaire, Charles Maurras, de Brinon, Laval, Ferdonnet, J. H. Paquis).

Bíznak Pétain marsallban, a verduni győzőben, aki általános tiszteletnek örvend. A fegyverszünet megkötése után a Vichy-i kormány valóban jelentős erőforrásokkal rendelkezett még: átütő erejű tengeri flottával, a gyarmatbirodalommal, amelynek hűségét az elszenvedett vereség sem ingatta meg, az ország fele területével s egy tartalékhadserg megszervezésére elegendő töredékhadsereggel; emellett minden idegen állam elismerte. A kérdés úgy tevődött fel, hogyan fogja most felhasználni erőit és milyen politikát fog folytatni. Az angolszász hatalmak és a Szovjetunió lojális volt iránta, és sok németellenes francia azt remélte, hogy Pétain marsall az adott pillanatban meg fogja majd adni a jelt a támadásra Franciaország vagy Észak-Afrika területén, úgy, ahogyan azt Poroszország tette Jéna után.

Ezenközben Franciaország két övezetre oszlott: a megszállott és a pillanatnyilag szabad zónára. Ez a körülmény a véleménymegosztás súlyos veszélyével járt együtt, amit még a szenvedések egyenlőtlen eloszlása is fokozott; az északi rész ki volt téve az angol bombázásnak és közvetlenül érezte a német nyomást; ezzel szemben a déli övezet menedéket nyújtott a német megszállás elől menekülőknél, átmeneti kedvező helyzete erőforrást jelentett és a lehetőségekhez képest mintegy ugródeszkául szolgált az északi övezetben szervezendő akció részére. Az ellenállási mozgalomnak itt kevesebb anyagi áldozattal járó szervezkedésre nyílt lehetősége, itt kezdett szárnyat bontani, megállapodni és megerősödni.

A Vichy-i kormány azonban nem elégedett meg a közigazgatás gyakorlásával, hanem politikai és társadalmi téren egyaránt reakciós politikát kezdeményezett. A „nemzeti forradalom” eszméje tetszett a jobboldalnak és csökkentette hagyományos németellenességét: a zsidók, a kommunisták és a szabadkőművesek ellen hozott megtorló intézkedések viszont méltatlankodást váltottak ki a baloldal soraiban és felszították az ellenállást a németekkel és a Vichy-i kormánnyal szemben egyaránt.

Magában Vichy-ben a fegyverszüneti egyezmény által engedélyezett hadsereg tagjai, különösen azok, akik a kémelhárító szolgálatnál teljesítettek szolgálatot, továbbra is németellenesek maradtak. Fegyvert rejtegettek, tartalékhadserget toboroztak, igyekeztek megerősíteni a gyarmatbirodalom csapatait, a szabad övezetben üldözték a németeket, a megszállott övezetben pedig hírszerző antennákat helyeztek el. Teljesen megbíztak Pétain marsallban és Weygand tábornokban. De az együttműködési politika meghirdetése, a Montoire-i tárgyalások gyanakvóvá tették őket. Egyébként a műszaki csapatokon belül csak jelentéktelen csoportot alkottak, tömegbázissal nem rendelkeztek és — különösen a tengerészek —, a Mers-el-Kébir-i támadás után, németgyűlöletük mellett angolgyűlölökké is váltak.⁴

*

Ilyen körülmények között a kezdeményezés de Gaulle tábornokra hárult. 1940. június 18-tól Londonból egész sor felhívást indított el: „Franciaország csatát veszített, de nem veszítette el a háborút”, „A francia ellenállás lángja nem

⁴ Vichy-nek az angolokkal való kapcsolatairól valóságos legendák születtek. Vö. *Schmitt* tábornok monográfiáját: *Les accords secrets franco—britanniques de nov.—déc. 1940. — Histoire ou mistification (Francia—angol titkos megegyezések 1940 nov.—dec. Történelem vagy misztifikáció)*. P. U. F. 1957. 216 l. A különleges szolgálatokról vö. *Ph. Stead*: *Second bureau*. London. 1959. 212 l.

alszik ki soha” — hirdette. Ugyanakkor minden szabad franciát felhívott, hogy csatlakozzék hozzá.⁵

Felhívása azonban csak részben talált meghallgatásra. A francia szárazföldi és tengeri erők néhány ezer, Angliában tartózkodó katonája képezte a Szabad Francia Erők magját; a gyarmatokon önkéntesek keltek hadra, a franciák pedig a világ különböző országaiban csatlakoztak a harchoz. A Csád-terület példáján Éboué kormányzó kezdeményezésére elsősorban az Egyenlítői Afrika, Kamerun, azután az indiai és óceániai francia gyarmatok csatlakoztak, s így 1940. október 27-én de Gaullenak sikerült megalakítania a Birodalmi Honvédelmi Tanácsot.

Sajnos, a Mers-el-Kébir-i agresszió a tengerészek többségében angolgyűlöletet keltett, s így az Angliában állomásozók nagyrésze visszatért Franciaországba. Elsősorban a legfontosabb gyarmatterületek kormányzói vonakodtak disszidálni az adott pillanat elmúltával. Catroux tábornok és Muselier tengernagy kivételével a katonai parancsnokok nem válaszoltak de Gaulle felhívására és egyetlen neves államférfi sem érkezett Londonba. Ami a szabad franciákat illeti, új emberek voltak, honfitársaik kevéssé ismerték őket. Sőt a számüzetésben élő franciák közül sem mindenki értett velük egyet. A Dakar-i csatában — amely francia Nyugat-Afrika csatlakoztatását volt hivatva biztosítani — elszenvedett vereségnek az volt a következménye, hogy az angolok kételkedni kezdtek a Szabad Franciaország reális tömegvonzó erejében. Éppen ezért kímélettel bántak a Vichy-i kormánnyal, s a saját csapataik kötelékébe sorozták be a franciákat, akik, telve harci vágygal, ezer veszély közepette érkeztek Londonba. Gyakran egyáltalán nem tettek különbséget az angolok és a szabad franciák között.

Ebben a bizonytalan helyzetben de Gaulle tábornok, rendkívül bátorságról téve tanúságot, hármass feladatot vállalt magára:

— Először: a szabad francia erőknek minden harcban részt kellett venniök: Etiópiában, Líbiában, az angliai csatában épp úgy, mint az atlanti ütközetben; a Normandie-Nyemen repülőivel fel kellett tűnniök a Szovjetunió német megszállta részei felett; a Csád vidékén, Leclerc ezredes vezetése alatt saját területükön — Tripolis déli részén, Kufra-nál és Fezzan-nál — legyőzték az olasz helyőrséget, egy ezred pedig Koenig parancsnoksága alatt Bir-Hakim környékén megakadályozta Rommel előretörését Kairó felé.

— Másodszor: az angolszászokkal szemben de Gaulle kitartóan védte a francia érdekeket; Saint-Pierre és Miquelon vonatkozásában, amelyeket Muselier admirális vétőjük ellenére akart a Szabad Franciaországhoz csatolni, a legélesebben szembeszállt az amerikaiakkal, az angolokkal szemben pedig Szíriával és Madagaszkárral kapcsolatban védte a francia érdekeket; a területeket ui. az angolok a szabad franciák részvételével vagy anélkül, de megszállták.

— Harmadszor: A B. B. C. rövid hullámhosszán sugárzott széleskörű propagandával de Gaulle és szövívői élesen elítélték az illegitimitást, a tétlenséget és a Vichy-kormánynak a németekkel szemben gyakorolt megalkuvó politikáját. A francia ellenállással való kapcsolat megteremtésére küldöttségek indultak el, ezek vagy ejtőernyők segítségével értek földet, vagy tengeralattjárók tették partra őket. Így történt ez d’Estienne d’Orves korvettkapitány esetében (a németek elfogták, hadbíróság elé állították és kivégezték). A francia közvélemény összekovácsolása érdekében a szabad franciák nem szüntek meg hangsúlyozni,

⁵ Vö. Les Mémoires du Général de Gaulle (De Gaulle tábornok emlékiratai). 3. köt. Paris. Plon és Discours de guerre (Háborús beszédei). Ed. Luf. 3 köt.

hogy a háború után a francia nép visszanyeri szavát és szabadon dönt majd társadalmi berendezkedéséről. Jelen pillanatban egy a fontos, a háború és ismét csak a háború.

Hála de Gaulle és a szabad franciák akciójának, Franciaország mindvégig részt vett a háborúban.⁶ De a tábornok kezdetben csupán egy klasszikus francia hadsereg felállítására gondolt, s nem volt világos elképzelése arról, hogy mivé fejlődhetik a földalatti ellenállás. Ez utóbbi a francia talajból nőtt ki, részben az angolok kezdeményezésére, részben spontán módon.

A Háborús Gazdasági Minisztérium keretén belül az angolok egyfajta különleges szolgálatot szerveztek (Special Operations executive), amelynek feladatává tették szabotázs-akciók szervezését a megszállott Európában. Itt a francia részleg vezetője Buckmaster ezredes volt. Kezdetben a szervezet tevékenysége arra irányult, hogy információkat szerezzen a La Manche és az Északi Tenger mentén történő és angliai partraszállást célzó német csapatösszevonásokról. A kezdeti próbálkozások egész hírszerző hálózattá szélesedtek, a „Szövetség”, az „F2” és a „Gilbert” voltak közöttük a legfontosabbak, ezek 1944-ig csak az angolokkal működtek együtt.

A továbbiakban arra törekedtek, hogy hazatelepítsék a kontinensen maradt angol katonákat vagy a harcokban lezuhant repülőket; ennek érdekében 1941-től a szöktetések egész láncolatát szervezték meg, ezen az úton angol katonákat irányítottak Spanyolországba Gibraltár felé; a Pat O’Leary hálózat a háború végéig ilyen körülmények között végezte tevékenységét.

Egy ejtőernyős ügynök köré tömörült néhány csapat azt a megbízást kapta, hogy lehetőleg akadályozza az ellenség hadi készülségét. Ebből kiindulva a szervezet csak specializált kis csoportokat foglalkoztatott; az angolok tanították be és ugyancsak ők fizették őket, s ezek mint sakkfigurák alkalmazkodtak utasításaikhoz ebben a stratégiai játékban. Az első ejtőernyős fegyverszállítás ezen a vonalon 1941 májusában történt.⁷

A francia nép ellenállási mozgalma spontán jött létre Franciaországban s először a megszállott övezetben. A franciákat fel lehetett használni új vállalkozásokra. A politikai pártok eltűntek a közéletből, a közvélemény őket tette felelőssé a vereségért; a munkás szakszervezeti központokat megszüntették, a kinevezett és nem választott vezetőséggel rendelkező hivatalos szakszervezetek csak szakmai kérdésekkel foglalkoztak. Így a véleménykülönbségek pillanatnyilag eltompultak. Azok viszont, akik nem elégedtek meg azzal, hogy életüket egyik napról a másikra tengessék, az előbbiekkal szemben határozottan más véleményt vallottak. Egyesek azt hitték, hogy a háború Franciaország számára véget ért, bíztak Pétainben, hogy majd megtalálja a kivezető utat a katasztrófa-

⁶ *De Gaulle* tábornok: *Mémoires* (Emlékiratok). 1—2. köt. Paris. Plon. 1954, 1956, 680, 712 l. Vö. még: *J. Soustelle*: *Envers et contre tout* (Minden ellenére). 1—2. köt. Paris. R. Laffont. 1947—1950. 470, 453 l.

⁷ Ezen angol csoportok történetét nem dolgozták fel; csak emlékiratokat adtak ki ebben a vonatkozásban, vö. elsősorban: *Buckmaster*: *Specially Employed* (Különleges szolgálat). London. 1952. 200 l. Megjegyzendő, hogy ebben az időszakban az amerikaiak még bíznak Pétainben, de azért különböző információkat szereznek be és a Vichy-i rendszer néhány ellenfelével teremtenek kapcsolatot, így pl. Louis Marin főhadnaggyal és La Laurencie tábornokkal.

lis helyzetből; a másik csoport úgy vélte, hogy a háború nem ért véget, hittek Angliában és de Gaulle tábornokban, hogy velük együtt harcol tovább.

A franciák egy részének kitartó bizalmát méginkább táplálta az angol rádió angol és de gaullista adásaival. A franciák hozzászórtak ahhoz, hogy este, családi körben hallgassák. Hírekről értesülnek, érveket találnak a megszállók propagandája elleni további harcra, reményt merítenek belőle. A rádió híreit kézzel írt vagy sokszorosított röplapokon terjesztik, sőt 1940 végétől ezek már nyomtatásban is megjelennek. Kézről-kézre járnak. A terjesztők megismerik egymást, többször találkoznak és rájönnek arra, hogy ha a háború előtt különböző vagy éppen ellenséges ideológiai csoportosulásokhoz tartoztak is, most egy véleményen vannak. E titkos sajtóláncolat kapcsán szerveződnek az első ellenállási mozgalmak.

A zsidók, szabadkőművesek és kommunisták ellen az északi övezetben a megszálló, a déli övezetben a francia állam által hozott megtorló intézkedések áldozatokat követelnek s ezek természetesen szítják az elégedetlenséget. Az ellenállás fokozatosan akcióegységet eredményez. A franciák önként nyújtanak segítséget a szökött hadifoglyok megmentésében, fegyvert rejtegetnek; engedelmessékednek a londoni rádió utasításainak, nemzeti ünnepeken tömegtüntetéseket vagy jelképes sztrájkokat szerveznek.⁸ (November 11., július 14.)

Igy bontakozik ki lépésről-lépésre az egyenlőre gyenge hatósugarú és változó áramú *ellenállási mozgalom* és egyesíti mindazokat, akiket a barátság vagy a véletlen egy táborba tömörít és akik azt teszik, ami éppen szükségesnek látszik. De a mozgalom egyelőre sem kellő felszereléssel, sem megfelelő szervezeti formával nem rendelkezik.

Ami az északi övezetet illeti, itt a németek jelenléte állandó ösztönzést ad a cselekvésre. Égnek a vágytól, hogy siettessék pusztulásukat, keresik a kapcsolatot az angolokkal és a szabad franciákkal, felszerelést és fegyvert kérnek tőlük. Az első ellenállók a legkülönbözőbb társadalmi körökből kerülnek ki, de még hosszú ideig csak egymástól függetlenül tevékenykedő kis csoportokat alkotnak, soraikat hosszab-rövidebb idő alatt megtizedelik. Fialat néprajzosok (Vildé és Lewitzky) az Embertani Múzeumban megszervezik a „Közüdv Bizottságot”, amely 1940. december 15-től kezdve hozzálát az első sokszorosított lap, az „Ellenállás” terjesztéséhez, 1941 február—1942 november között háromszor tartóztatják le őket. Az egyetemi hallgatók általkiadott „Franciaország Védelme” c. lapot egészen a felszabadulásig terjesztették.⁹ De a „Pantagruel” csoportja a 16. szám után eltűnik Párizsban, éppen úgy, mint a Jean Lebans köré tömörült északi szocialisták csoportja, vagy az „Észak Hangja” köré csoportosult keresztény demokraták és az „Önkéntes Hadsereg”, vagy a „Halálezredek” tagjai. Szerencsésebb, bár a sűrű letartóztatások miatt eléggé bizonytalan helyzetben az „Ellenállás Hívei”¹⁰ és a „Felszabadulásért” csoportoknak az egymást követő

⁸ Az ellenállási mozgalom kezdeteiről vö. *G. Tillion*: Première résistance en zone occupée (Az első ellenállási mozgalom a megszállott övezetben). II. *Michel*: Une feuille clandestine. Arc. (Egy földalatti lap.) *R. Josse*: La manifestation du 11 novembre 1940 à Paris (Az 1940. november 11-i tüntetés Párizsban). Az első kettő a *Revue d'Histoire de la 2e guerre mondiale* c. folyóirat 1958 áprilisi számában, a harmadik az 1962 júliusi számában jelent meg.

⁹ Vö. *M. Granet*: Défense de la France. Histoire d'un mouvement de résistance 1940—1944 (Franciaország védelme. Egy ellenállási mozgalom története 1940—1944). P. U. F. 1961. 303. l. és *Le Journal Défense de la France* (Franciaország védelme c. lap). P. U. F. 1961. 284 l.

¹⁰ Vö. *M. Granet*: Le mouvement de la CDLR de la France (A CDLR mozgalom Franciaországban). *Revue d'Histoire de la 2e guerre mondiale*. 1962. júl.

vezetők ellenére is sikerült fennmaradniok. A két legtevékenyebb és egyben leg-erősebb mozgalom a „Polgári és Katonai Szervezkedés”, amelynek tagjai az értelmiség sorából és az egyes ezredekhez tartozók baráti köréből verődtek össze,¹¹ és az „Észak Felszabadítása”, amelynek elsősorban szocialisták és szak-szervezeti tagok voltak a hívei.

A déli övezetben való ellenállási tevékenység a németek által történt 1942 novemberi megszállásáig több lehetőséget biztosított és kevesebb kockázattal járt. A Vichy-i közigazgatást nem nyerték meg teljes mértékben az együttműködés számára. A Vichy-i rendőrség kétségkívül itt is alkalmazott súlyos büntetések, de megtörténik az is, hogy elnéző magatartást tanúsít. A hagyományos jobboldalt azonban elvakította a nemzeti forradalom eszméje. Kevés kivételtől eltekintve a baloldal sorából kerülnek ki az ellenállás tagjai. Cochet tábornok üzeneteket intéz hozzájuk. Az „Igazság” és a „Szabadság” egyesülése folytán létrejön a „Harc” H. Frenay vezetése alatt, szervezetét a többi mozgalom is elfogadja. Az E. d’Astier de la Vigerie vezetése alatt álló „Dél felszabadítása” a szocialistákat, a szakszervezeti tagokat és az üldözés folytán a párttal kapcsolatot vesztett kommunistákat tömöríti. Néhány lyoni újságíró körül megalakul a „Szabadcsapat”. Minthogy kevesebb veszélynek volt kitéve, mint az északi övezetben, a földalatti szervezkedés Délen járta ki tanulóveit.

A földalatti szervezkedők azonban mindkét övezetben kisebbségben vannak. A legelőször jelentkező szervezethez csatlakoznak, ami általában újságok vagy röplapok terjesztése útján történik. Tevékenységük kapcsolatok létesítésére, egymás látogatására, biztató szavak terjesztésére, jövő tervek szövögetésére terjed ki, s egyelőre szerény tettek végrehajtásával készülnek fel az elkövetkezendő feladatokra. De egy széleskörű akció megszervezésére sem anyagi lehetőség, sem pedig kellő gyakorlattal nem rendelkeznek.

III. 1941 június—1942 december

Fokról-fokra így szervezik meg a franciák az ellenállást és tömörülnek a politikai pártoktól független új típusú szervezetbe. Ez a legkülönbözőbb egyházi, politikai és társadalmi eredetű önkéntes jelentkezőkből tölti fel sorait. A politikai pártok várakozási álláspontot foglalnak el és a legtöbb közülük, így a jobbközép és a radikális párt csak a háború befejezése előtt alakul újjá. Egyedül a szocialista és a kommunista párt vállalkozik a földalatti szervezkedésre.

A *szocialista párt* keretén belül már a müncheni egyezmény óta ellentétek merültek fel; a „müncheniek” elismerték a vichy-i kormányt; az egyezményellenes csoport újjáalakult és a börtönben levő Blum utasításaihoz igazodott. Tagjai elsőként fogadják el a de Gaulle vezette ellenállást és hamarosan jelentkeznek is nála. De az ellenállási mozgalomban nemegyszer vezető szerepet játszó híveiket, mint pl. az „Észak felszabadítása” és a „Szabadcsapat” esetében, a mozgalomból nem vonták ki. A szocialista párt széleskörű földalatti sajtóval rendelkezett, titokban újjáalakult, de csak kivételes esetekben támaszkodott saját csoportjaira, merényletek, szabotázs és fegyveres harc végrehajtására.¹²

¹¹ Vö. A. Calmette: *L’OCM. histoire d’un mouvement de résistance de 1940—1946* (Az OCM. egy ellenállási mozgalom története 1940—1946). P. U. F. 1961. 228 l.

¹² Vö. R. Verdier: *La vie clandestine du parti socialiste* (A szocialista párt földalatti tevékenysége). Paris. Éd. de la Liberté. 1944. 85 l. L. Blum: *Oeuvres* (Munkái). T. I. Albin Michel. 1955. 556 l.

A kommunista pártot a Daladier által hozott rendeletek értelmében feloszlatták. Akkor illegálisba vonult, s az 1939—1940-es háború alatt megedződött. A vereséggel szemben kezdetben semleges álláspontot foglalt el. Számára a jelen háború az egymással rivalizáló imperialisták háborúja, s így nem érdekelheti a francia népet; miután megkísérelte, hogy a megszállótól engedélyt kapjon lapjai újramegjelentetésére, a párt az északi övezetben a németek ellenséges magatartásába, a Délen pedig a francia állam kérlelhetetlen szigorába ütközik. Önvédelmi csoportokat alakít. A „különleges szervezet” sok vezetőjét letartóztatják és börtönbe vetik Franciaországban és Angliában egyaránt.

A Wehrmacht-nak a Szovjetunió elleni támadása nem magyarázza meg teljesen álláspontjának megváltoztatását. A párt kifejezetten náci-, Vichy- és megszállás-ellenes volt; tagjai közül néhányan egyénileg csatlakoztak az ellenállási mozgalomhoz. A szocialista párttal ellentétben tagjait nem szórja szét más szervezetek keretébe, a Népfronton belüli legteljesebb összefogás híve, ez a szervezet szélesre tárja kapuit a jobboldal, nevezetesen a katolikusok előtt, ellenőrzi vezetésüket, katonai erejét pedig a szabadcsapatok és a partizánok képviselik.

A földalatti harc terén a kommunista párt azonnali cselekvést kezdeményezett, amely az együttműködők és a német katonák elleni merényletekben nyilvánult meg. A megszálló ezekre túszedéssel és agyonlövétéssel válaszolt, amivel felkelti a közvélemény méltatlankodását. Ugyanakkor a párt az ellenállási tevékenységet összekapcsolja a tömegek anyagi követeléseikért folytatott küzdelemmel; tüntetéseket, bérkövetelő alciókat és sztrájkba torkolló munkaleállításokat szervez. Népszerűvé teszi az ellenállást s a tömegek bevonására törekszik.¹³

1942 elejére kialakulnak az ellenállási mozgalom elemei, de még egymástól elkülönülten. De Gaulle tábornok fogja majd egyesíteni és irányítani őket.

Az angolok 1941-ben hozzájárulnak egy de Gaulle tábornok mellett működő „Központi Hírszerző és Hadműveleti Iroda” létesítéséhez, amely a „Passy” nevet felvevő Dewavrin vezetése alatt áll. 1942 szeptemberétől egyedül ez a szervezet intézi a Szabad Franciaország által irányítandó emberanyag, pénz és hadianyag küldését.¹⁴ Igaz, hogy anyagi tekintetben továbbra is az angoloktól függött, de bizonyos cselekvési szabadsággal mégis rendelkezett. Ez a szervezet Londonba rendelhette a két zónában tevékenykedő földalatti szervezkedés néhány vezetőjét, akik előtt de Gaulle nyilatkozatot tett; a nyilatkozat a földalatti lapokban is napvilágot látott. Így elvi megegyezés jött létre a nácik és Vichy ellen folytatandó harc és egy társadalmilag fejlettebb köztársaság megalakítására.¹⁵

1942 januárjától pedig Jean Moulin volt prefektus, akit a déli övezetben ejtőernyővel bocsátottak le, mint de Gaulle tábornok megbízottját, a gaulleista ellenállás erőskezü szervezőjének bizonyult. Lassanként keresztülvitte a dél-övezet három legfontosabb mozgalmának egyesülését; először Delestraint tái

¹³ Vö. *F. Grenier: C'était ainsi (Így történt). Éditions Sociales, 1959. 228 l. G. Villard: La drôle de guerre et la trahison de Vichy (A furcsa háború és Vichy árulása). Éditions sociales. 1960. 176 l. Histoire du parti communiste français (A francia kommunista párt története). 2. köt. Ed. Unir. 1962. 300 l. Ch. Tillon: Les P. T. F. Julliard. 1962. 686 l.*

¹⁴ Vö. *Passy: 2ème bureau, R. Solar. 1947. 237 l. 10. Duke Street, R. Solar. 1948. 387 l. Missions secrètes en France (Titkos küldetések Franciaországban). Plon. 1951. 439 l.*

¹⁵ Vö. *Ch. Pineau: La simple Vérité (A leplezetlen igazság). Julliard. 1960. 632 l.*

bornok parancsnoksága alatt a titkos hadsereg egyesült, majd a teljes létszám. Minden vidéken és ezen belül minden megyében háromtagú direktórium alakult. Ezzel egyidőben a „Küldöttség” a saját, illetve de Gaulle tábornok hatáskörébe tartozó szervezeteket alakított: ilyenek voltak az „Általános Tanulmányi Bizottság”, a „Társadalmi Munkabizottság”, az ejtőernyős szolgálat és egy további bizottság a munkásdeportálások megakadályozására stb. Az északi övezetben „Passy”-t és Brossolette-et magábanfoglaló misszió hasonló eljárást kísérelt meg, sokkal kevesebb sikerrel; annyit mégis elért, hogy közelebbről megismerte a legfontosabb ellenálló mozgalmak erejét, szükségleteit, és vidékek szerint kijelölte a felelősöket és parancsnokokat. A mozgalom vezetői nem egyszer hangsúlyozták Londonnal szemben függetlenségi törekvéseiket, de külföldi segítség nélkül sem a szükséges pénzzel, sem a szükséges felszereléssel nem rendelkeztek. Kénytelen-kelletlen elfogadták tehát, hogy a külföldről szervezett ellenálláson belül csoportosuljanak. A szocialista pártot a de Gaulle vezette Francia Nemzeti Bizottságon belül A. Philip képviselte, akivel Blum széleskörű levelezést folytatott. A kommunista párt a Szovjetunió példájára szintén elismerte de Gaulle-t és a csatlakozást bejelentő Grenier-t 1943 elején Londonba küldötte. E két párt azonban, de különösen a kommunista párt ekkor még nem hangolta össze tevékenységét a gaullista mozgalommal.

A Vörös Hadsereg ellenállása, majd a Wehrmachtnek a Szovjetunióban és Afrikában elszenvedett vereségei megváltoztatják a közhangulatot. Világosan felismerve most már a németek vereségét, egyre inkább elítélik az „együttműködés” politikáját, amely Lavalnak 1942-ben történt hatalomra jutásával még hangsúlyozottabbá válik. De, bár népszerűsége erősen csökken, Vichy egyelőre ura marad a helyzetnek a déli övezetben és a gyarmatokon egyaránt. Az amerikaiak 1942. november 8-án történt afrikai partraszállása az utolsó akadályt is elhárította az ellenállás egyesülésének útjából; ez most már a nemzet fogalmával azonosul. Addig azonban súlyos válságot kellett leküzdenie.

IV. Az ellenállás egyesítése: 1942 december—1943 június

Az észak-afrikai partraszállás előkészítésére az algíri amerikai konzul, R. Murphy, és az ideirányított amerikai tisztekből álló misszió csak az észak-afrikai ellenálló csoportjával létesített kapcsolatot; ez utóbbiak nem tartoztak de Gaulle táborához, Giraud tábornok parancsnoksága alatt álltak, aki, mint hadifogoly, egy erődéből történt látványos szökése által vált híressé.¹⁶ Később Eisenhower, aki váratlanul Algírban találta Darlan tengernagyot, úgy vélte, hogy „megfelelő tárgyalófélre” talált benne, aki majd véget fog vetni a harcoknak és a Toulonban állomásozó flottát csatlakoztatja ehhez az újabb disszidáláshoz.¹⁷ Minthogy Darlant egy „gaullista” meggyilkolta, az amerikaiak Giraud-hoz tértek vissza, aki Észak- és Nyugat-Afrikában a katonai és a politikai vezetést egyaránt magára vállalta. Így a szövetségesek táborában a továbbiakban két, egymással versengő párt alakult ki. Darlan Pétain marsall nevében gyakorolta a hatalmat, Giraud, miközben nem szűnt meg hangsúlyozni, hogy

¹⁶ Vö. A. Kammerer: *Du débarquement africain au meurtre de Darlan* (Az afrikai partraszállástól Darlan meggyilkolásáig). Flammarion. 1949. 715 l.

¹⁷ H. Michel: *Darlan et l'Afrique du Nord* (Darlan és Észak-Afrika). Paris. Imprimerie Nationale. 1949. (Cahier d'Histoire de la Guerre, 1. sz.)

egyetlen vágya a háború folytatása, mégis maga mellett tartotta a Nemzeti Forradalom híveit, elfogadta nézeteiket és reformjaikat. De Gaulle tábornok és a Szabad Franciaország azzal vádolták Giraud-t, hogy Észak-Afrikában megszilárdítja a Vichy-i rendszert, akkor, amikor az Franciaországban már hanyatlóban van.

A főváros ellenállói viszont nem tűrhették, hogy az amerikaiaknál olyan egyének játsszák a főszerepet, akik eddig nemcsak hogy nem álltak ellent a németeknek, de egyenesen semleges álláspontot tanúsítottak velük szemben. Mind a mozgalom, mind a pártok egyetértettek de Gaulle támogatását illetően. Hogy erről kifelé is bizonyosságot tegyenek, J. Moulint egy olyan szervezet megalakításával bízták meg, amely a legfontosabb ellenállási mozgalmak képviselőit és a közvélemény legfőbb irányzatait egyesíti.¹⁸ Így az „Ellenállás Nemzeti Tanácsa” keretében a pártok újra beléptek a francia politikai életbe.¹⁹ Az így egyesült ellenállási mozgalom alárendelése de Gaulle tábornoknak abban nyert kifejezést, hogy Jean Moulin az Ellenállási Tanács elnökévé lett, de továbbra is a tábornok megbízottja maradt Franciaországban és a londoni Nemzeti Tanácsban megbízotti, vagy miniszteri ranggal rendelkezett.

*

Így az ellenállás belpolitikai megfontolások alapján Giraud tábornokkal szemben de Gaulle tábornokot választotta, annak ellenére, hogy az előbbi rendelkezett a legtekintélyesebb hadsereggel, a legnagyobb területtel és élvezte az amerikaiak támogatását is. Ennek következtében az ellenállási mozgalom éles ellentétbe került az amerikaiakkal, amit az angolok, kénytelen-kelletlen bár, de nem szüntettek meg. Ez a szakadás halálos csapást mérhetett volna az ellenállási mozgalomra. Végül több hónapig tartó vita után Rooseveltt és Churchill unszolására színleg kibékültek, Giraud és de Gaulle Algírban megalakították a „Francia Felszabadító Nemzeti Bizottság”-ot. Az elnöki tisztséget felváltva gyakorolták.

Ez az ellentét léteben fenyegette a földalatti ellenállást. Ha fegyverrel és pénzzel való ellátását a továbbiakban az észak-afrikai, erős műszaki felszereléssel rendelkező hadsereg külön szolgálatai biztosították volna számára, amelyek mellett a „Hírszerzési és Hadműveleti Központi Iroda” csak mint amatőr szerepelhetett, a legelső, a baloldal sorából kikerült ellenállókat kisemmizték volna az utólag alakult Vichy-i eredetű ellenállás javára. Végül de Gaulle tábornok és a hazai ellenállás teljes győzelmet aratott. A két hadsereg különleges szolgálatait egyesítő szervezet élére de Gaulle egyik bizalmas emberét, J. Soustelle-t állította. Giraud tábornok lemondott a Bizottságban viselt elnöki tisztéről és csak a főparancsnoki tisztelet tartotta meg, amiről később szintén lemondott.²⁰

Ennek következtében 1944-től de Gaulle a külső és belső ellenállás képviselőiből alakult valóságos francia kormány élére került; a kormány tekintélye kiterjedt az egész gyarmatbirodalomra és egyre nagyobb hadsereggel rendelkezett. Franciaországban mögéje sorakozott fel az egész földalatti ellenállás, beleértve „A Hadsereg Ellenállási Szervezetét” is, amely a fegyverszünet idején

¹⁸ Ez a szervezet a mozgalom nyolc, a központi szakszervezetek (C. G. T. és C. F. T. C.) két, a politikai pártok hat képviselőjét tömörítette; e pártok, a kommunista és a szociáldemokrata párt kivételével, nem szerveződtek újjá.

¹⁹ Vö. *Hostache*: Le Conseil National de la Résistance (A Nemzeti Ellenállás Tanácsa). Presses Universitaires de France. 1958. 493 l.

²⁰ *Giraud*: Un seul but, la Victoire (Egyetlen cél, a győzelem). Julliard. 1949. 378 l. *H. Michel*: Le Giraudisme (A giraudizmus). Revue d'Histoire de la 2e guerre mondiale, 1959. júl.

alakult régi hadsereg földalatti változata volt. Algír a harcoló Franciaország fővárosa lett, és közel 20 000 önkéntes vonult a Pireneusok felé, hogy az Észak-Afrikában állomásozó ellenálló francia hadsereghez csatlakozzék. Franciaországban pedig az ország teljes megszállása gyakorlatilag felszámolta a Vichy-i rendszert, amely semmi cslekvési szabadsággal nem rendelkezett többé. Végül is az ellenállás, miután sikerült kijutnia a veszélyes kátyuból, az egyesülés folytán megszilárdult.

V. Az ellenállás vezette hadműveletek. 1944

Ez az erő és egység a továbbiakban teljesnek bizonyult.

Az összeköttetést a rádió biztosította. Az angol és algíri rádióállomások nemcsak tájékoztatást, tanácsot, biztatást, jelszavakat sugároztak, de „személyes üzeneteket” is közvetítettek, s ezeket csak azok értették, akikhez éppen szóltak; tájékoztattak a fegyverszállításról, jelt adtak a hadműveletekre, s adott pillanatban valóságos mozgósítást hoznak majd létre; 1943 decemberétől 32 rádióállomás működik a megszállott Franciaországban. Megállapítják a szolgálatokra bízandó feladatokat: ilyenek: kitalakú repülőgépek (lysander) leszállása, emberek és konténerek ejtőernyős leszállítása, átvételi csoportok szervezése, a jelzőkészülékek felállítására, amelyek a pilótákkal az S hullámhosszon érintkeztek. 1943 és 1944-ben Londonban az S. O. E. és a „Hírszerző és Hadműveleti Központi Iroda” 8.651 ejtőernyős leszállást szervezett, ebből 5.634 sikeresen folyt le, aminek következtében 868 ember és 8.545 tonna különböző anyag és felszerelés ért földet.

A fogolyszöktetési hálózatok lehetővé tették a küldetésük teljesítése közben lezuhant pilóták visszatérését tengeralattjárók, néha repülőgépek segítségével, leggyakrabban azonban a Pireneusokon való átkeléssel.²¹ Egyik ilyen szervezet a Landes vidékén egy temetkezési vállalat furgonjaiba rejtette el a szökevényeket. Süketnémáknak tették magukat az ilyen vállalkozások során, ahol a nevetségés a tragikumot súrolta.

Egész sor információs hálózat küld tudósítást a német egységek elhelyezéséről, fegyverzetéről és ütőerejéről, a Luftwaffe vagy a Kriegsmarine felszereléséről; a csapatmozdulatokról, a parti erődítményekről, a megszálló és a francia lakosság hangulatáról. Általában egyazon fontos területen, mint pl. a La Manche partvidékén több ilyen egymás tevékenységéről mit sem tudó hálózat működött, s így ugyanabban az időben többen is dicsekedhettek azzal, hogy elsőként jeleztek olyan óriási fontosságú üzenetet, mint amilyen pl. a V1 kilövő állásának felállítása volt. 1944 júliusában naponként 70 sürgöny érkezett egyedül a hadműveletek hazai vezetésével kapcsolatban. A szövetséges csapatok Kelet felé történt előrenyomulásával párhuzamosan változtatják helyüket a hálózatok is, oly módon, hogy mindig a németek hátában végezhesék tevékenységüket.

De talán a földalatti sajtó az, amely az ellenálláson belül a legtöbb kezdeményező erőről tesz tanúságot. A címek ezreit sorolhatnánk.²² Minden irányzat hangot kap itt, természetesen a kommunista és a szocialista baloldal, valamint a katolikus irányzat hangja van túlsúlyban. Minden vidék és társadalmi réteg

²¹ *Remy: Mémoires d'un agent secret de la France Libre (A Szabad Franciaország egyik titkos ügynökének emlékiratai). 1—3. köt. Ed. France Empire. 1959—1960.*

²² Beleértve egy-egy lap vidéki kiadásait is.

érdekelve volt itt, különösen attól kezdve, hogy a Nemzeti Front erre specializált sajtóanyagot bocsátott ki, amely a legváltozatosabb értelmiségi, munkásparaszti egyesületekhez szólt, sőt a gyári személyzethez is. A „Franciaország Védelme” 1941-ben indult sokszorosított politikai rölapot 1942 januárjában 20 000, 1944-ben pedig már 400 000 példányban nyomták ki és öt nyomda állt rendelkezésre. A maquis-nak, épp úgy, mint a „Hazai Francia Erők”-nek megvoltak a maguk sajtóorgánumai, sőt még az információs hálózat is nyomtatott hasonló jellegű lapokat a felszabadulás előtt. Ez a sajtó saját külön hírszolgálattal rendelkezett; az ilyen jellegű vállalkozások a felszabadulás előtt szövetségre léptek egymással.

Újságokon és rölapokon kívül a földalatti sajtó irodalmi füzeteket és politikai tanulmányokat is kiadott. Az „Éjféli Kiadás”, amely már méreteiben is valóságos kiadóvállalattá terebélyesedett, gyakran igen tetszetős kivitelben adta ki Mauriac, Aragon, Éluard, Guehenno, Bernanos stb. munkáit, ezek közül Vercors „A tenger csendje” c. munkájának óriási sikere volt. 1944-ben a földalatti sajtó egésze havonként 2 millió példány sajtóterméket bocsátott ki. A felszabadulás utáni időszakra megtorló tervezetet dolgozott ki az együttműködő sajtó ellen, amelynek értelmében e vállalkozások a földalatti sajtóvállalatok birtokába mennek majd át.²³

Ez az irodalom csak úgy hemzseg az eszméktől. Minden tárgyhoz hozzászól, minden kérdéssel foglalkozik. Bár a legtöbb szempontból a földalatti sajtó nincs azonos véleményen, mégis az egységes ellenállás mellett emel szót, kifejezve de Gaulle iránti hűségét és bizalmát, követelve az ellenség híveinek megbüntetését, tiltakozva a harmadik köztársaság intézményeihez való visszatérés ellen és a lehetőségekhez képest társadalmi, gazdasági, politikai forradalomra készülve.²⁴

*

A földalatti ellenállás növekvő erősödése közepette a kommunisták szerepe egyre határozottabbá válik. Politikai céljaik bizonyos fokú tompítása mellett állandóan az ellenséggel szembeni legszorosabb s egyben legszélesebbkörű összefogás szükségességét hangsúlyozzák. Az anyagi szükségletek fontosságát összekötik az ellenállás érdekeivel. Véleményük a széles tömegek helyeslésével találkozik. A legkülönbözőbb formákban általános és azonnali akciókat kezdeményeznek: a paraszt ne szolgáltatssa be terményeit a megszállónak, de élmezze a maquis-t, a munkás szabotálja a termelést, ne vállaljon munkát Németországban, a hivatalnok semmisítse meg a németek számára fontos iratokat, a háziaszszony követeljen kenyeret. Kezdeményezésükre a bérkövetelő sztrájkok politikai tüntetéseké válnak, az élelmiszert követelő tömegfelvonulások a megszálló ellen hangoztatott szidalmakba torkollnak. Élcapataik a városokban merényleteket követnek el az ellenséges katonák ellen, amire a megszállók letartóztatásokkal és tűzok kivégzésével felelnek; ez a lakosság egyre növekvő elkeseredéséhez vezet. A szövetségesek és a Szabad Franciaország diktálta óvatossági taktikára azzal az ellenvetéssel válaszolnak, hogy egy tétlen csapat demoralizálódik

²³ Bellanger: *Presse clandestine, 1940—1944* (Földalatti sajtó, 1940—1944). A. Colin. 1961. 262 l.

²⁴ Vö. H. Michel—Mirikine Guetzevitch: *Les idées politiques et sociales de la Résistance* (Az ellenállás politikai és társadalmi eszméi). Presses Universitaires de France. 1954. 410 l. H. Michel: *Les courants de Pensée de la Résistance* (Az ellenállás eszmei áramlatai). Presses Universitaires de France. 1962. 842. l.

s kellő harci gyakorlat nélkül nem képes nagy tettek véghezvitelére. Ez a tömegmozgalom, amely a permanens forradalom lehetőségével fenyegetett, megrémítette a többi ellenállót. A nyílt szakadás még nem következett be: de a hatalom átvételéből és gyakorlásából adódó konfliktus már előrevetette árnyékát az algériai kormány és a földalatti ellenállás között, amelynek keretén belül egyre inkább a kommunisták foglalták el a parancsnoki hidat. Itt sorakoznak fel a „Nemzeti Ellenállási Tanács”²⁵ bizottságai is, amelyek közül a legfontosabb a „Hadművelési Bizottság” vagy Comac nevezetű szervezet volt.

Az első összecsapásra a maquis szolgáltatta az okot. A németországi munkaerőhiány pótlására a németek kötelező munkaszolgálatot szerveztek: ebben a vonatkozásban a fiatalokat és a munkásokat fenyegette a legnagyobb veszély. Igen sokan megtagadták, hogy Németországba menjenek, a hegyekben és vidéken rejtőztek el, aminek következtében az ellenállási mozgalomra előre nem látott súlyos feladat hárult; hamis papírokkal, ruházattal, élelemmel és fegyverrel kellett ellátnia őket. Tábora viszont óriási tömegekkel gyarapodott. Legszívesebben az erdőborította hegyekben meghúzódva, a maquis-k mintegy a felszabadító hadsereg melegágyaivá váltak. A szövetségesek nem szívesen látták el őket fegyverrel, attól tartva, hogy ötletszerű, össze nem hangolt akciókra ragadtatják magukat és forradalmat szítanak. De a partizán-szabadcsapatok nem is vártak ilyen szállításokra, hanem gyakran az ellenségtől zsákmányoltak fegyvert s a kommunisták által alkalmazott taktikát véve alapul, egyre több egyéni támadást hajtottak végre, amire a németek tanyák, gyakran egész falvak felgyújtásával és parasztok kiirtásával válaszoltak.

Végül is a maquis-övezet a Jurában, az Alpokban és a Massif Central-ban alakult ki. 1944 februárjában egyenlőtlen harcok kezdődtek a szavojai Glières-i fennsíkon: több, mint 200 francia partizánt ejtettek foglyul, vagy öltek meg; 1944 februárja és márciusa között a német támadások az Ain-i maquis ellen irányultak.²⁶ Újabb harcok alakultak ki Corrèze, Ariège és Gard közelében. A normandiai partraszállással kapcsolatban, minthogy úgy vélték, hogy a belső erődítések jelentős ellenséges erőket képesek feltartóztatni és kiindulópontjává válhatnak egy új hadsereg megszervezésének, valóságos mozgósítás árán szervezett ezer és ezer maquis-tagot tömörítettek Vercorsba²⁷ és Mont Mouchet-ba, ezek kellő védelmi eszközök hiányában egytől-egyig elpusztultak.

VI. A felszabadulás

Minthogy a szövetségesek partraszállása 1944 június—augusztusában megtörtént, a francia ellenállási mozgalom a szövetségesek előtt is polgárjogot nyert: az algéri kormány cselekvései szabadságot kapott; két francia hadsereg részt vesz a partraszállásban Leclerc és Delattre de Tassigny tábornokok parancsnoksága alatt, sőt 1944 tavaszán minden földalatti csapat a „Hazai Francia Haderők” név alatt egyesült Koenig tábornok parancsnoksága alatt, aki a szövetségesek S. O. S. angol és O. S. S. amerikai francia ügyekkel megbízott titkosszolgálatai felett is rendelkezett. Három tisztből álló, összesen kilencven „Jedburgh” elne-

²⁵ Jean Moulin halála után G. Bidault vette át itt az elnöki tisztséget.

²⁶ Ezek Oyonnax város 1943. nov. 11-i látványos megszállásában nyilvánultak meg.

²⁷ *Tanant*: Vercors, haut lieu de France (Vercors, franciaországi magaslat). Arthaud. 1950.

vezésű csoport földreszállítása válik szükségessé az ellenállók katonai beszervezésére. A francia ellenállás tehát most már katonai vonalon is harcol a felszabadulásért: ami a politikai vonalat illeti, a problémák még távolról sem oldódtak meg.

Az ellenállás bebizonyította, hogy katonai vonalon többet jelent az egyszerű fegyveres tartaléknál. Egy ejtőernyős zászlóalj keretében a Bretagneban megállított és Brest irányába való menekülésre kényszerített egy német hadosztályt, amely a németeknek nagyon hiányzott az amerikaiak Avranches-i áttörésénél; a vasúti szabotázsok és a menetoszlopok nyugtalanítása pedig késleltette a Normandia felé irányított csapaterősítések szállítását.²⁸

A hazai francia erők mindenütt vezették a szövetséges csapatokat, felvilágosítással szolgáltak nekik, néha a gyalogságot is helyettesítették, vigyáztak a hadifoglyokra és biztosították a rendet a hátszországban. Gyakran kezdeményezően léptek fel s mint előcsapatok városokat szabadítottak fel. Párizsban a vasúti munkások, majd a rendőrség sztrájkja a fegyveres felkelés előzményeit jelezte; az ideiglenes francia kormány a szövetséges közigazgatást elkerülő buzdított is erre, de a „Párizsi Felszabadító Bizottság”, ahol a kommunisták voltak többségben, parancs előtt adta meg a jelet.²⁹ Az amerikaiak tehát kénytelenek voltak a felkelők segítségére sietni, pedig a város körülvételét vették tervbe, hogy az ellenség üldözését ezzel is siettesék. Délnyugaton a „Das Reich” nevű hadosztály állandó támadásnak volt kitéve észak felé való visszavonulásában; az Elster tábornok parancsnoksága alatt álló, közel 20 000 főből álló hadoszlop Issoudun-nál nem a F. F. I. előtt, hanem az ő akciójuk következtében kapitulált. A „Hazai Francia Haderő” szabadította fel az Alpok vidékét és a Massif Central-t; soraikból került ki azon csoport nagy része is, amely az olasz határon harcolt és ők kaptak megbízást arra, hogy számolják fel a németek által az Atlanti óceán mentén létesített sündisznóállásokat; a többieket Delattre de Tassigny tábornok az első hadseregbe osztotta be.³⁰ Eisenhower tábornok a „Hazai Francia Haderő” által nyújtott segítséget kb. 15 hadosztályra becsülte, amelyeknek még az az előnyük is megvolt, hogy a helyszínen tartózkodtak.

Politikai síkon Franciaországban a szövetségesek egyetlen közigazgatási tervét sem alkalmazták, s miután az ideiglenes kormányt végre elismerték, ez annál könnyebben állíthatta minden fontos pozícióba saját jelöltjeit, mert a Vichy-i közigazgatás ellenállás nélkül adta át azokat. Az ellenállás szervezetei és az algéri kormány között voltak súrlódások, de ezeknek sehol sem volt tragikus következményük; az ellenállás képviselői minden fontos politikai és adminisztratív állást elfoglaltak. Ha a felszabadulás folyamán történt is szigorú, néha törvénytelen megtorlás, amely a tömegkivégzésnek és a személyes bosszúnak sem volt híjával, a közbiztonság hamarosan helyreállt és sohasem forgott komoly veszélyben.

VII. Az ellenállás mérlege

Nehéz számokban kifejezni a francia ellenállás szerepét a totalitárius államok elleni háborúban. Nyilvánvaló, hogy külföldi segítség nélkül elbukott volna

²⁸ Vö. R. Aron: *La libération de la France* (Franciaország felszabadítása). Paris. A. Fayard. 1959. 779 l. és Ch. Tillon: F. P. T. Julliard. 1962. 686 l.

²⁹ A. Dansette: *Histoire de la Libération de Paris* (Párizs felszabadításának története). A. Fayard. 1947. 531 l.

³⁰ *De Latre de Tassigny: Histoire de la première armée française* (Az első francia hadsereg története). Plon. 1949. 671 l.

az egyenlőtlen harcban s az is bizonyos, hogy csupán egy támasz volt a szövetséges csapatok számára.

Franciaország, földrajzi helyzetéből kifolyólag mégis három ízben került az angol-szász hadműveletek középpontjába: először Észak-Afrikában, azután Normandiában, végül Provenceban. Elvitathatatlan, hogy nagymértékben hozzájárult a partraszállás megkönnyítéséhez; hogy ezt megérthessük, el kell képzelnünk a nehézségeket, amelyeket a partraszállóknak kellett volna elhárítaniuk, ha a partraszállást ellenséges lakosság körében kellett volna végrehajtaniok.

Az ellenállás ezer és ezer szövetséges katona számára biztosította a szökési lehetőséget; három hadsereget kitevő katonai létszámot biztosított a tengely elleni szövetség számára; az egész háború folyamán a legkülönbözőbb tájékoztatásokat juttatta el a szövetségeseihez; a döntő pillanatban tekintélyes ellenséges csapatokat tartóztatott fel — Vercors-nál pl. egy egész hadosztályt — és mindezt távol a hadszíntértől, ahol a háború sorsa dőlt el.

Demoralizálta a német katonaságot is, s igen sok példa van arra, amikor az elszenvedett nyugtalanítások folytán bekövetkezett teljes zűrzavarban egész egységek adták meg magukat a partraszállóknak, hogy meneküljenek a „terroristáktól”.

Lehetséges, hogy a francia ellenállás több segítséget is nyújthatott volna a szövetségesei számára, ha az utóbbiak jobban megértették volna, mit várhatnak tőle, s így több hadianyagot juttattak volna hozzá, lehetővé téve így számukra több szabotázsakció megszervezését, amely kevesebb költséggel hatékonyabbnak bizonyult, mint a repülőátadások. De az amerikaiak csak 1944 augusztusában a Bretagne-i vállalkozás és az Avranches-i áttörés után ismerték fel valójában a francia erők értékét.

Az ellenállás lehetővé tette Franciaország számára, hogy az 1940 júniusában elszenvedett vereség ellenére is a győztesek között kerüljön ki a háborúból és újra elfoglalja nagyhatalmi pozícióját. Nem sikerült teljesen megváltoztatnia a francia politikát, de a mai Franciaország nagy gazdasági fellendülése neki köszönhető.

Bár számokban nehéz felmérni; de veszteségei viszonylag magasak voltak. Ha nagyvárost nem is pusztítottak el a megszállók, sok falut gyújtottak fel, s lakosságát kiirtották, mint pl. Oradour, Ascq és Vercors esetében. A meggyilkoltak száma 30 000-re becsülhető, a deportáltaké 120 000-re; ez utóbbiak fele soha nem tért vissza. Ha figyelembe vesszük, hogy ezeket az áldozatokat olyan nép hozta, amelyet gyakran magára hagytak, becsaptak, mindenéből kifosztottak és amely nem rendelkezett kellő tapasztalatokkal, joggal állíthatjuk, hogy az ellenállás a francia történet néhány legszebb lapját írta meg.